

svoje moći, jer se je oko god. 1220. Otto III. Frangipani oženio sa byzantinskom carevnom Anom Komnenskom, te je posjedovao u Italiji nekoliko kneževina i u gradu Rimu bio je vladarom okružja oko Colosseja. *Grb krčkih knezova* bio je, kako vidimo na našem pečatu, *štit, razdjeljen u dva polja, u gornjem polju zvijezda.*

A zar se rimski Frangipani nisu opirali tomu, da se krčki knezovi zovu Frankapan? Nisu, jer u XIII. i XIV. vieku, dok su oni još moćni bili, nisu možda niti znali, da imade krčkih knezova. A u XV. vieku, kada su rimski Frangipani već propali, dočim su krčki knezovi silni i bogati bili, došao je ban Nikola Frankapan u Rim, a rimske propalice su se dakako veselili, kad su dočuli, da se hrvatski ban, najsilniji i najbogatiji velikaš krune Ugarske, izdaje njihovim rođakom. Oni su ga rado primili u svoju obitelj, te su mu od pape Martina V. izhodili dozvolu, da smije rabiti ime Frangepan i gore opisani grb te rimske obitelji¹. Od to doba rabe naši krčki knezovi ime »de Frangepanibus« i grb rimskih Frangepana².

Kako je poznato, naši su historici Kukuljević i Klaić već davno izrazili mnijenje, da su knezovi krčki hrvatskog porijekla, te da nisu rođjaci rimskih Frangepana. Ja mislim, da je pečat, kojega danas priobćimo³, jasan dokaz istinitosti toga mnijenja.

Dr. I. Bojničić.

D o p i s i.

1. Gornji Muć, 8 ožujka 1886. — Velečastni gospodine i prijatelju! Evo opet iza moje zadnje pošiljke našlo se raznih arheoloških predmeta, koje Vam šaljem u sandučiću, a ujedno i sve komade, što se dalo sakupiti od one plitice zdjelice. Između novih komada cijenim da je najvažnija sulica gvozdена troćošasta, zahrdjana ali veoma lijepo uzdržana. Ona druga šiljasta, prosta je i manje vrijednosti. Novi komad opeke nosi na sebi zumbu (bollo), kakvu ne nalazim ni u *Vistniku* ni u *Bullettinu*, niti se spominjem, da je dosada amo našasta. Ja nju ne umijem prošiti a još

¹ *Farlati*, *Illyricum Sacrum*. V, 303.

² Taj grb vidi: *F. Heyer v. Rosenfeld*, *Wappenbuch d. Königr. Dalmatien*. Nürnberg, 1873. tab. 30 i 61.

³ Moram još iztaknuti, da je naš pečat A. *Nyáry* (A heraldika vezérfonala. Bpest, 1886. tab. IX. br. 79) izdao, nu vrlo pogriješno i lošo, a nije znao, da je to pečat jednog Frankapana. Pečat, kojega je on izdao visi na listini od god. 1365 u magj. zem. arhivu (br. 5391.).

manje tumačiti¹. Ne bili se i po ovoj zumbi šta nova otkrilo? Našlo se i novaca, od kojih dva bakrena neloša, a jedan mali srebreni dosad po meni nevidjen; ali novce ne šaljem, buduć kod Vas nemaju nikakve vrijednosti². — Vidite, da se amo vazda šta nova nalazi; a našlo bi se još više, kad bi bilo načina znanstveno iztraživati i kopati. Dubokim štovanjem. — Odani vam M. J. Granić.

2. Šibenik, 22 ožujka 1886. — Slavno ravnateljstvo hrvatskoga muzeja u Zagrebu! — Kao povjerenik amo na Primorju naše hrvatske domovine, smatram se dužnim objaviti slavnomu ravnateljstvu sljedeću okolnost, i ako za kotar izvan moje nadležnosti.

Naš slavni kralj Petar Krešimir, kako je mudro u državljanskim odnošajih uredio kraljevinu, tako je jednako i u crkovnih, nadodav jedinoj do tada hrvatskoj biskupiji Nina još dvie, i to jednu u Biogradu na moru, i drugu u stolnom Kninu.

U ovoj zadnjoj na polovici XI. vieka sazida divnu zadužbinu, stolnu crkvu Sv. Marije uz dvore kninskoga biskupa, po kojih i danas to mjesto zove se *Biskupija*; do šest kilometra uprav na iztok od staroga grada Knina. Isto tako načini kaptolu veličanstvene dvore, i u sred njih zbornu crkvu Sv. Bartula, kod koje čuvao se je pečat, udaren na kraljske povelje. I ovo mjesto odaljeno samo dva kilometra od današnjega varoša u jugoiztok, jednako održava nazov *Kapitul*. Slavne ove zadužbine našega kralja obstojaše sve do g. 1522, kad Turci osvojiše Knin, i po divljačnoj navadi ognjom razrušiše kako ove, tako i sve ostale kršćanske uspomene na onomu kraju.

Po jednom izvješću god. 1746 kninskoga župnika Fra Gašpara Vinjalića, čuvanu u arhivu franjevačkoga samostana Sv. Lovre u Šibeniku (izvadak na koncu priložen), doznaje se, da na polovici prošloga vieka bijahu još celokupne ogorjele zidine ovih častnih spomenika; ali kroz ovo sto godina one su zemljom zaražene; samo što u Kaptolu dobro su uzdržani nekoji komadi sdvorne ograde, jer su u vlasništvu onomošnjih Franovaca.

Izmedju stare stolne crkve Sv. Marije oble i grobne Sv. Luke u Biskupiji stere se prostrano groblje starih kninskih stanovnika velikim brojem grobova i nadgrobnih uklesanih stećaka sa raznoliki znakovi: mača, štita, križa, ratila itd.; i ondje se i danas pokopavaju katolici onoga sela, koji su pod duhovnom upravom kninskoga župnika, a u davnija vremena donošani su mrtvaci iz okolnih mjesta, kako svjedoče matice župničkoga ureda, u kojih se čita: „*Sepultus in Biskupia, ubi multa monumenta reperiuntur = inter mura antiquae ecclesiae episcopalis = in agro S. Lukae = in coemeterio S. Lucae*“. Danas se jednako nazivlje groblje Sv. Luke, ili groblje u Crkvinah. Nešto dalje u iztok, na posjedu gosp. Bulata jedno mjesto zove se = *kraljske mirine*³.

¹ Smeo ju pretisk, te nečitljiva.

² Imaju vrijednosti, ako takovih nemamo.

³ Nije moguće, da je stari varoš Knina, koji je imao do stotinu plemičkih obitelji, ležao sbiven izmedju rieke Krke i vrhletnih klisura (na kojih je stari grad — tvrđava), kud se je savio sadanji mali varoš, vas sagrađen. pokle su Turci protjerani; možda se je pružao k Biskupiji, pa da su na tom mjestu bili kraljski dvori.

O pomenutih spomenicah, ja sam koje što pomenue u našem Viestniku god. 1883 br. 2.

Ove godine brižni župnik Knina fra Luiz Marun kani to groblje ograditi i urediti, pak i grobnu staru crkvu Sv. Luke napraviti, u čemu ga župljani dobro pomažu; i dokle je počeo tlo čistiti, namjerio se je na komade nadpisa i fino izradjenih kamenja; a ako bi našao dovoljna odziva kod rođoljuba, da mu pomognu, prošledio bi iztraživati izmedju zidina stolne crkve Sv. Marije oble, kod koje poznata hrvatska kronika misli, da je dobri kralj Zvonimir sabor držao i poginuo.

Vriedni naši arkeologi nadzornik Glavinčić i ravnatelj spljetskoga gimnazija i muzeja Bulić obadjoše ove razvaline, i obodriše pomenutoga župnika na rad, istinitom nadom, da bi se pronašlo dosta dragocienih starina slavne dobi narodnih vladara; i savjetovaše, da sastavi odbor rođoljuba, koji bi novčanom pomoći posao olakotili. No valja primietiti, da kad su Turci Knin osvojili starosjedioci razbigoše se u Hrvatsku, ili u Primorska mjesta pod obranu Metčana, a samo čobani i siromasi ostadoše na obradjivanju turskih čitluka i begluka. Kada pak god. 1688 naši osvojiše Knin, i Turci se u Bosnu povrtiše, ona je krajina ostala opustošena, pa kako su tad preko bečkoga rata razrušeni Turci iz biesne osvete nemilo progoniti Kresta u Bosni, sila svieta, da se izbavi strašnih muka i zuluma, ostavi nesretnu otačbinu, i uskoči preko Save u Hrvatsku, i preko gora amo u Dalmaciju. Katolički begunci zavoliše uz jednovjernu braću bližje mora, a ostali grčkoga zakona razasuše se okolo Knina i Kosova, odmah uzduž bosanskih granica; ter danas u toj jednoj izključivo hrvatskoj katoličkoj krajini, uz samo 7.000 katolika, stanuje do 20.000 grčkoga zakona, koji se prozvaše Srbi, i pošto većinom prisvojiše občinu, kano da od toga *ključa Hrvatske* načine Srbski Knin.

Katolička župa varoša nebroji nego malo veće od hiljade duša, a ta prozvana srpska občina ne samo, da nemari za izkopine hrvatskih spomenika, dali im se protivi svimi sredstvi, kojimi raspolaže, i želi, da se nikad iz zemlje na svietlo ne iznose. Svjem tim ona ih nemože zabraniti; ali se po tom može suditi, kolikoj se pomoći može nadati od šaćice katoličkih Hrvata, najvećim dielom siromašnih težaka, koji će svom dobrom voljom pomoći kojom nadnicom bezplatne radnje.

U današnjoj okolnosti izmedju *Cis-* i *Trans*, kako se Dalmacija naziva, nemožemo gojiti uhvanja, da bi nam bečka vlada pomogla; osobito, kad se radi o hrvatskih izkopinah; jedinom se dakle nadom tješimo, da će nam u tom pomoći pojedini rođoljubi okolnih mjesta, na ovom kraju, a pogotovo drugi iz Hrvatske nastojanjem i preporukom slavnoga ravnateljstva narodnoga muzeja u Zagrebu i zaslužnih članova arkeologičkoga društva, komu se najtoplije preporučuje ovo važno poduzeće.

Ovo zaslužno društvo ima u Kninu svoga povjerenika, odvjetnika Dra. Lovru Monti-a, po kom se može bolje obavijestiti o poduzeću; ja s moje strane naprosto stvar dojavljujem slavnomu ravnateljstvu, po želji braće Franovaca, koji su pripravni na svako požrtvovanje, trud i trošak u koliko im bude moguće; ali oni su siromasi, malo mogu, a osobito srdčeni

župnik Ot. Marun, koji nejma nikakve *prebende* niti *benefitia*, do same milostinje pobožnih župljana.

Utjehom da sam ovršio ugodnu dužnost, najdubijim poklonom i dužnim poštovanjem ostajem na službu. Odani sluga Fr. Stjep. Zlatović, povjerenik Šibenskoga kotara.

(Sliedi gori pomenuti izvadak).

„Dal suo riverito foglio intendo il desiderio che ha di sapere, in qual parte anticamente fosse situato il nostro Convento in questo paese. Sapi, che per servirla usai la diligenza possibile, ma sicome questi abitanti non desendono dalli Antichi, così non si può avere alcuna certa tradizione. Se si rignardano le mure delle fabbriche antiche al insù del fiume un miglio in circa distante dalla Fortezza, v'è una gran muracca col nome di Capitolo; qui si vede esser stata una abitazion di Religiosi ¹. La Chiesa avea un volto di tuffi, la qual era quasi intatta, quando li nostri presero questa piazza alli Turchi; poi per quel mi vien detto li nostri Religiosi furono li primi a portar via materiali da quel luogo, ed a esempio loro il Publico fece lo stesso nelle gran fabrica del quartier della cavalleria, essendo, come dicono quelli, che videro quel luogo, a principio le mura tutto all' intorno quasi intatte, e nel mezzo si vedono le vestigie d' un gran Convento abbruciato dal fuoco. Vogliono però alcuni, che questa fosse l'abitazione del vescovo, il quale stesse assieme con li canonizi, come s' usa in alcuni luoghi di Germania. Per quanto ricercai, non vi fu alcuno che sapesse dire il nome del Santo titolare della chiesa ²; tutti dicono, che anco al tempo de Turchi quel luogo fù sempre chiamato col titolo di Capitolo, come si fa anco al presente. . . .

Più al insù verso ostro vi è la villa detta Biscopua lontana circa tre miglia a dritta linea dalla fortezza, perchè se si v' a cercar li ponti, ve ne sono più di sette; qui vi sono tre ruine di fabbriche, la più vicina è la più intatta, questa è una rotonda ottangolare, par che sia stata chiesa all' antica ³. Dalla parte di levante d' essa si vedono le vestigie d' una fa-

¹ Tada još nije bila pisaocu poznata crkorna poviest kninske biskupije, i on stopro došao na župu, nije mogao znati, ono što se je kašnje osvjedoćio, pokle je Ot. Farlat izdao IV svezak *Illyrici Sacri*, ter u kašnjih spisih, koji se čuvaju u arhivu samostana Visovca, to mjesto bilježi kao stan kanoničkoga sbora i crkvu Sv. Bartula.

² Poznato je, da Kaptolska crkva bijaše posvećena Sv. Bartulu, i dohranjen nam je prepis nadpisa, što je stajao nad vratim. Vidi *Viestnik* g. 1883. Br. 2. s. 54.

³ Kašnje se je župnik osvjedoćio, da to bijaše uprav starinska stolna crkva Sv. Marija Obla, koju su Turci zapalili, kad no pozvani od Hrvoja prot Sigismundu opustošise neke hrvatske županije god. 1414, kako je pomenuto u gori pomenutom mjestu *Viestnika*; ter već ne preostaje sumnja, da to bijaše ona, kod koje stara hrvatska kronika povieda, da je kralj Dmitar Zvonimir narodni sabor držao *v petih crkvah v Kosovi*. Što bi sabor bio držan kod pet crkava u Kosovu, moglo bi biti, da ili pomenuta Sv. Marija Obla bijaše u pet razdiela, ili kako Ot. Vinjalić povieda, da u Biskupiji bijase i crkva Sv. Luke, i još jedna, gdje je hrišćansko groblje, i može biti još dvie u blizini, ter pravo pet. Kosovo polje počima od iztoka od kosovačkoga klanca, gdje su ostanci staroga grada Promona, i za deset kilomet. pruža se zapadu do brda Konj i vodopada Topolje i povrh toga polja stere se selo Biskupija sa sjeverne strane.

brica; per quello io potei rilevare, è stato il palazzo di delizie del vescovo. La seconda è una fabbrica bislunga, vien chiamata al presente chiesa di S. Luca, questa bisogna che fosse parochia, perchè all'intorno ha un gran cimitero con pietre di straordinaria grandezza sopra le sepolture¹. Fra queste due più in di sotto verso tramontana vi sono le vestigia d' un'altra chiesa ora cimitero di Scismatici. Torniamo alla Fortezza. Sotto il castello vecchio fuori di porta Loredana, dove è il cimitero de' soldati, si vedono li fondamenti di una chiesa, poco più ingiù quelli d' un'altra. Confonde la tradizione il nome di questi luoghi con quello di S. Michele, di S. Pietro, e di S. Cattarina, da quel più ingiù si vedono certi fondamenti d' una gran fabbrica, quali venivano a passar sotto il muro del basso recinto fabricato come si sà dalli Turchi. *Omissis*. — Knin li 17 decembre 1746. Umilis. Dev. Servo Fra Gasparo Vignala.

(Izbornik u arhivu franovačkoga samostana Sv. Lovre u Šibeniku. Theca II. B.)

3. Gornji Muć, 26 travnja 1886. — Velečastni i velecijenjeni prijatelju! Vi se tužite za ono, što šaljem na Spljetski muzej, a Bulić se tuži za ono, što šaljem na muzej u Zagreb. Za ovaj nisu teški kameni spomenici. Ono sam pako ogledalo nazad puno godina darovao, a Bulić to ne spominje. Ono je uprav jedna riedkost, a ja onda nisam mu znao za vriednost; sada nebi ga dao nego za liepe novce. U jednom grobu našlo se, uz druge malenkosti, tri bočice ali su razbijene, a od jedne samo dno cielovito. U drugom grobu našaste su dvie svieće, jedna veća a druga manja, obe od crljene zemlje i obe napisane, a na većoj golubica, nego uprav na onu veću pogodili masklinom i oštetili. U ovom grobu našli lijepu zdjelicu ili čašicu od cakla pri rubu udubljenu malo i malo na rubu izvrvnutu; a ova je ciela. Visoka je 6 cm., a s gornje strane imade promjera 8 $\frac{1}{2}$ cm. Sada se radi oko drugog liepog greba šćemerana, na kom su vratašca s istoga. Triba ga okopati i osamiti, jeda bi se na kojoj strani našao ili nadpis ili nakit u kamenu. To ću vam javiti. — Stari vam prijatelj i štovaoc M. J. Granić.

4. Šibenik, 13 svibnja 1886. — Velečastni gospodine! Kako sam svakomu preporučivao, da bi me obznanili za starine koje bi mogle biti za naš muzej, tako mi jučer donese gosp. Ferko Marinković te bakrene i srebrene oprave našaste u starom grobu na otoku Prviću pod Šibenikom u selu Luka. Grob je priprostit metar dubok a malo veće od 50 c. m. širok, 2 m. dug; iz nutra suhim kamenom obzidan i nepravilnimi komadi ploče pokriven; osamljen daleko od seoskoga grobišta. Mislim da mora biti od davnijih vremena barem prvo samostana Franovaca gljagoljaša 1461, kod koga je kašnje bio obći ukop, ter i ako oprave nisu dragociene, niti koje izvrstite radje, mogu vriediti kao predmeti narodnoga uresa i zanata onoga vremena; jer valja da su sačinjane od pučana, pošto bi mletiči i

¹ Ova grobna crkva sad bi se iznova načinila, uz groblje Biskupije; a dali je i župna bila kao što pisaoć cieni, po dosadašnjih izvorih ne može se znati. Kako je njezino tlo popločano pismenimi nadgrobnicami, kada se pročisti i prouči, možda se bude što bolje znalo.

gradjanski zlatari znali što ukusnije izraditi. Prsten je u troje rastavljen, ali su sva tri komada: obruč, ruža i kamečak sa kozom, koja se maša za grančicu; sve razmetnuto, samo ciela lubanja, čolani i gnjati.

Gosp. Marinković nije ništa dao onomu, koji ih je našao, nego rekao, da će vama biti poslano, te da će te vi prosuditi što valja, pak cieniu poslati da mu bude predana. Ja vas molim s moje strane, da i ako je stvar malahna i neznatna, što bolje ga obdarite, jer bi tim potakli i druge, da kad bi se što našlo, nama donesu, a ne da prikupljaju inostranci i u inozemstvo odnose.

Molim da me obznanite: dali vas slični predmeti zanimaju, i ako bi se što slična našlo, bili za muzej pribavio i koliko bi za take stvarčice potrošio? Dužnom časti i poklonom ostajem na vašu službu. Vaš štovatelj Fr. Stip. Zlatović, povjerenik.

5. Sisak, 19 svibnja 1886. — Veleučeni Gospodine! Što sam živ, neimadoh toga posla, što sada, a priznajem, da mi u ovaj čas najviše posla zadaje *Siscia* i *muzej*, jer osim trke, ta me stvar najviše jedi i ražestjuje! Kako i nebi, kad svaki čas doznadeš, to i to je izkopano ili iz Kupe izjaružano, a nedobiješ skoro ništa u ruke. Hvala bogu od nedjelje okrenulo je na bolje, te je *Siscia* prekrasnih predmeta od bronza dobila u ruke. Za čudo niti bakar niti bronz nije dobio patine, već je sve čisto, kao da je danas kovano. — Prilažem Vam koncept moje predstavke u toj stvari na magistrat, i oglaš magistrata izdan uslied te predstavke. Svaka hvala Milčiću, koj se vrlo zanima za sve, a hvala načelniku Lovriću, Šteidloru viećniku, te poduzetniku Collussiu, koji nam vrlo na ruku idu. Da Vam je moguće u nedjelju do nas, bilo bi nam osobito milo. Vaš pokorni Drag. Jagić.

Kritika.

Nastavak i konac. V. str. 56.

U drugom pako dielu svoje razprave, u kom hoće da pretresa o danjku, što se bjahu god. 1018 neki kvarnerski otoci obvezali plaćati Mletčanom, i koj se ni u čem netiče Hrvatske, pisac nastavlja ipak pripovjedati sgode i nezgode od god. 879 u naprieda, koje nemaju nikakova odnošaja s onim danjkom, a ponajviše spadaju na Hrvate i na Neretvane, i to onim načinom i znanjem, kako smo gori vidjeli. Nezna za Mihaila Viševića Zahumskoga kneza, dočim ga dobro znadu ondašnje izprave i drugi povjestnički izvori (V. Doc. 187. 189. 388 389. 393). Krivo veli, da za prvih 30 godina X stoljeća nema znatnih viesti o stanju Dalmacije, jer ga u laž tjeraju dvie znamenite zgode, naime glasoviti u mnogom pogledu sabori spljetski od g. 924 i 926, kojim prisustvova i sam Tomislav kralj hrvatski, a prvomu i pomenuti Mihail Zahumski knez (l. c. 187); te napadaj silnog cara bugarskoga Simeona na Hrvatsku zato, što je bježućim Srbom izpred njegove vojske utočište davala, i gdje možda

sam zaglavi. Dočim bi pako želio baviti se sa danjkom koparskim, predmetu njegove razprave sasvim tuj, prolazi mal ne mukom preko danjka, što su kroz viekove Mletčani plaćati morali Hrvatima i Neretvanom zato, da jim brodarenje bude slobodno po hrvatskom moru; a to je uprav goli danjak, uz sve da ga duždjev tajnik krije pod naslovom *census*. Pobjede hrvatske nad Mletčanom ili taji ili natjeran da jih spomene, jedva bilježi; dočim obratno i najnezatniji uspieh mletački nad Hrvatima pomno iztražuje, svojevorno tumači i na dugo razvlačuje, kako n. pr. šetnju Orseola II od g. 998 uz naše obale. Nije istina, da se narod hrvatski iznevjerio prisegi na svom dolazku položenoj u ruke pape, da neće napadati tudje zemlje; tomu nema dokaza u izvorih. Hrvati su samo odbijali tudje navale i branili su svoje more; napadači bjahu Mletčani, i to jedino da pliene. Ovo izpovjeda i sam Ivan Djakon već za g. 805: *predicti duces* (Oberlerius et Beatus) *navalem exercitum ad Dalmaciarum provinciam depopulandam destinaverunt*, dakle da robe i mile pobratime Rimljane. A tom nakanom samo provali g. 839 i 840 dužd Petar u naše more, te dobi zasluženu nagradu. Vjerojatno da su uprav tom prigodom Hrvati prisilili Mletčane na danjak. Isto tako nekaže pravo pisac kad veli, da su Hrvati kašnje dobili svoga kneza, veliku narodnu slobodu, i da su sve više razširili tečajem X stoljeća svoju zemlju na škodu rimskoga življa; oni što su u X stoljeću imali, uživali su i na svom dolazku u ove strane, naime svoje knezove, slobodu i zemlju u istom obsegu.

Ovdje pisac priključuje jednu veoma smješnu bilježku, koja ga najbolje označuje. Porfirogenit piše, da se Hrvatska širila na zapadu do istarske granice ili do grada Labina; dapače da je u ondješnjem gorju prodirala još i dalje. Pisac pako ovo nječe, i to na temelju sama Porfirogenita, ali evo kako: „*gli è chiaro, che non nominando il medesimo autore nessuna zupania non solo entro ai confini dell' Istria ma neppure fino ai Caldiera, la Croazia non poteva estendersi fino alla città di Albona*. Po tom načinu nije bilo hrvatsko ni riečko primorje i dalje k istoku. A čije je dakle to bilo? Ali Porfirogenit i te kako spominje tri hrvatske zupanije na zapadu Velebića: *ipsorum banus tenet Cribasam* (korbavsku), *Litzam* (ličku) *et Gutzecam* (otočku), a ova zadnja pružala se do Raše. Ravenatski zemljopisac iz VIII stoljeća s tim suglasuje, čim piše (str. 224, 255—7): *Arsia, quae finitur inter provinciam Liburniam et Istriam*; a isto tako i Guido (str. 460) Jedin dokaz mogla bi biti, ali za 200 godina po dolazku Hrvata, listina od g. 804. Ali se treba uputiti u ona doba, te onda suditi. Franki, predobivši Istru, upregnuše svoje oči i na Hrvatsku. Svjedok nam Enrik Friulski krajiški markgraf, koj g. 799 ne samo prekorači Rašu, dali mu se pohtjelo i Trsata, ali tu na blizu zaglavi. God. 800 Karlu Vel. podje za rukom pokoriti i Hrvate; a poslie mira g. 803 stavi ih pod upravu friulskoga markgrafa. Ta su dakle doba prostoga nasilja; te moguće, da su onda istarski glavari svoje panže pružili na hrvatsko dobro; a s toga bi bez dvojbe poticao kašnji napadaj Hrvata na Istru, da ovu prisile na povraćaj onog predjela. Ono pako, što po De Franceschiu kaže, da se je tada Riečina kod Rieke zvala *Tarsia*, te tako uzela *Arsia* mjesto *Tarsia* tako je budalasto da nezaslužuje ni od-

govora. Pisac nekaže istinu, kad veli po Porfirogenitu, da je papa (?) X stoljeća opomenuo Hrvate na obećanje učinjeno mu na svom dolazku, da neće nikada iz svoje volje na tuđe zemlje udarati, jer nije ni uzroka bilo, da jih opomene. Ono malo borba, što su do tada vodili, bilo je sve obranbenoga, osvetnoga značaja, a to jim i Rim dopuštao. Netiči me, neću te.

Sada pisac hoće da se lati opisanja tobož glasovitog Orseolova popuzeća, a to dakako po viestih njegova tajnika Ivana Djakona. Ivan jamačno nije kratio svomu gospodaru tamjana do sitosti, te sve to ipak piscu suho zlato. Čudit se je samo, što ovdje u tren svietloće dopušta, da su Mletčani plaćali Hrvatima *una specie di tributo*, jamačno u ime slobodnoga brodarenja po hrvatskom moru. Orseol II bio bi uzkratio izplaćenje toga danjka. Hrvatski kralj, da ga na obdržavanje zapriježene pogodbe prisili, punim pravom na Visu, svom otoku a ne neretvanskom, postavi straže, da Mletčanom zapriječe put po moru. S toga Orseol šalje svoje brodove proti Visu, a ovi ga porobe i sruše.

Pisac veli sada, da su si hrvatski vladari tražili prisvojiti dalmatinske gradove, dieleć darove gradskim crkvam i manastirom, i *traendo partito dalla giurisdizione ecclesiastica dalmatina (il vescovo di Spalato era allora il primate delle chiese dalmate, ed a lui sottostavano allora anche i tre episcopati del golfo slanatico, che alla loro origine dipendevano dal patriarca di Grado)*. I ovo sve nestoji. Nadbiskup (a ne biskup), prvostolnik ciele Angustove Dalmacije, sjedao je u Spljetu, a ovim gradom vladaše bizantinski dvor, a ne Hrvati, te i Spljet imao je sudjelovati u pozivu Mletčana proti Hrvatima, ako je ono istina, o čem ja dvojim, pošto jedini duždjev tajnik o tom veli. Darovi pako do X stoljeća podjeljeni od hrvatskih vladara crkvam i manastirom dalmatinskih gradova tako su neznatni, da tjeraju u laž pisčevu potvoru. Zna se za onaj Trpimira (g. 852) i za njeki Branimira (879—888) Spljetskoj crkvi; i za njeki Kresimira I crkvi sv. Krševana u Zadru (940—946); a to je sve. Da su Kvarnerske biskupije s prva spadale na prvostolnika Gradsokoga, nije dokazano ni vjerojatno. Po Farlatiu (V. 82) biskupija Osorska (*Sarsentensis*) bje g. 532 ustanovljena na solinskom saboru. Na ovom saboru od g. 928 Madalbert, papinski poslanik „*firavit omnia secundum vetera statuta*“ (Doc. 195); te biskupije krčka, osorska i rabska ostadoše i nadalje podložne spljetskomu prvostolniku. Takove se pokazuju i u izpravi Lava VI od god. 928, u spisih spljet. sabora od god. 1045, 1059—60, 1075 i td. (l. c.). *Chronicon Gradense* (Pertz IX. 44—5) nije vrielo za nas mjerodavno.

Navala mletačka na Vis povede bez dvojbe Hrvatima, da budnije i strožije paze na svoje hrvatsko more. S toga Orseol II, skupivši svu svoju silu, odputi se u Dalmaciju, da se rieši hrv. danjka, i plovidbi otvori slobodna vrata (g. 998). Hrvati nebijahu sada u stanju suprotstaviti mu se na otvorenom moru. Kroz duge borbe za prijestol prije i sada za Držislava sve više padala njihova sila, te se morali na trag povući.

Pisac izpituje sada zakonitost naslova Dalmacije u naslovih kralja hrvatskoga i dužda mletačkoga, te na temelju krivih navoda zaključuje, da ga onaj nezakonito a ovaj pravovaljano rabio. Zakonitost onoga naslova

za kralja hrvatskoga posvjedočuju najsjajnije najstariji povjestnički izvori. Već akta spljetskoga sabora od g. 924 daju kralju Tomislavu po prilici taj naslov: „*Tempore Johannis pape sanctissimi, consulatu peragente in provincia Chroatorum et Dalmatiarum finibus Tomislao rege*“ (Doc. 187). Toma Arcidj. Spljetski spovjeda izrično, da su bizantinski carevi onaj naslov podjelili hrvatskomu kralju (pogl. 13): „*ab isto Dircislavo caeteri successores eius reges Dalmatiae et Croatiae appellati sunt; recipiebant enim dignitatis insignia ab imperatoribus constantinopolitanis, et dicebantur eorum eparchi sive patritii. Habebant namque ex successionem suae originis patrum et prouorum dominium regni Dalmatiae et Croatiae*“. Ovo svjedočanstvo Tomino potvrdio bi sam Dandolo (str. 227) kad piše: „*a quibus (t. j. istočnih careva) reges illi (t. j. kraljevi hrvatski) sceptrum antiquitus recognoverant*“. Tako i de Monacis (str. 54). Kresimir pako Veliki rabio ga i na tom temelju, i jer se za njega zna za izviestno, da je faktično i dalmatinskim gradovima vladao. Ovomu su nam očiti dokaz njegove listine. Evo jih nekoliko. God. 1059 Kresimir, *rex Chroatorum et Dalmatiarum*, obdaruje manastir sv. Ivana V. sa velikimi imanjima, u svom stolnom gradu Biogradu, a tomu prisustvuju i nekoji *priores* (Doc. 51). Iste godine *rabski* biskup i priur i sav puk obdaruju Falkona opata sv. Petra velikim imanjem „*imperii moderante habenas domino Comneno, Croatiae Dalmaticaeque regnum domino gubernante Petro*“ (Doc. 56). Jasno je, da je tu ime carevo metnuto samo za puku počast, isto kao u listini Kresimirovoj od g. 1066 (Doc. 66.) ono cara Duke. Papa Aleksander II (1059—60) piše: *episcopis et regi Dalmatiarum* (Doc. 205). God. 1066 Kresimir *rex Chroatie et Dalmacie* podjeljuje u svom gradu Šibeniku kralj. slobodu manastiru sv. Marije u Zadru uz prisutnost Lovre nadbiskupa Spljetskoga, te Stjepana Zadarskoga, Ivana Trogirskoga, Draga rabskoga i Petra osorskoga biskupa (Doc. 66). Godine 1069 Kresimir *divina gratia largiente Chroatie atque Dalmatie iura gubernans . . . quia deus omnipotens terra marique nostrum prolongavit regnum . . .* daruje manastiru sv. Krševana u Zadru *nostram propriam insulam in nostro Dalmatico mari sitam, que vocatur Mauni*; a tomu prisustvuju u Ninu osim hrvatskih častnika Stjepan zadarski biskup i sam *Leo tocius Dalmatie catapanus* (Doc. 72). Iste god. 1069 Lovro spljetski nadbiskup predaje javnosti ondje stoprv sagradjeni manastir sv. Benedikta bez drugoga naslova osim *regnante Cressimiro rege Chroatorum et Dalmatinorum* (Doc. 75). G. 1070 Kresimir potvrđuje izpravu, kojom su se biskup i puk rabski obvezali bili, da će ondje sagraditi manastir sv. Petra (Doc. 80). G. 1079 Grgur VII opominje Vezelina, neka neruje *contra eum* (Svinimirum), *quem in Dalmatia regem auctoritas apostolica constituit* (Doc. 124). G. 1087 Svinimir *rex Chroatie Dalmacieque* potvrđuje kr. slobodu manastiru sv. Marije u Zadru (Doc. 145). G. 1088 Stjepan II *nutu dei Chroatorum et Dalmatinorum rex*, popevši se na djedinski prestol, *omnibus Chroatie et Dalmacie nobilibus collaudantibus* potvrđuje Svonimirovu darovnicu (Doc. 148). Iste g. 1088 sabor spljetski rješava njeku razmiricu *coram Stephano rege Chroatie et Dalmacie*; a znamo, da je isti Stjepan stanovao u Spljetu (Doc. 147) itd. Osim toga

imena priura u dalmatinskih gradovih često su slavenska. Od god. 1018 nenalazimo više za dugo ni traga mletačkomu kretanju po naših stranah.

S druge strane da si je Orseol II pribavio ili sam si nametnuo naslov *Dalmatiae dux*, tomu nema nikakova dokaza. Ni sam Ivan djakon, koj mu i do smiešnosti kad i, do toga se neusudio. Ono pako, što o tom pisac primjećuje, nezaslužuje obzira. A da si Orseol i pribio taj naslov, vrijedio bi koliko onaj Falierov u izpravi od g. 1116, komu se pohtjelo i Hrvatske „*Ordilaffus Faletrus gratia dei dux Venetiarum, Dalmaticorum atque Chroatiorum*“ (Listine III. 387). Tko mu ga dao?

Pisac vodi sada Orseola po Dalmaciji. U Osoru¹ posjetiše ga *omnes de finitimis tam Romanorum quam Slavorum castellis*. Po istom oni gradići hrvatski iznikoše preko noći kao gljive. Da su i Hrvati tada prisegli duždu vjernost, neka si pisac tu gatnju slobodno čuva. Od Osora prošeta se dužd našom obalom do Spljeta uz slavje nekotjih primorskih gradova onako kao uz istarsku obalu, koja mu onda jamačno nepripadala². U Spljetu sklopi mir sa Neretvani, koji mu odpustaju stari danjak, te mu se obvezuju, da neće više po moru napadati mletačke ladje. S Hrvati nedodje dužd nigdje do pravoga sukoba. Prolazeć blizu Biograda neprpravna na boj, prišli ga na puke izjave. Odlazeć iz Spljeta, pohiti do Lastova, tada kao Vis u vlasti hrvatske krune. Vriedni Lastovljani odbiju odlučno njegov zahtjev, da mu se poklone, a on jim ruši grad. Ovo mu jedini i to časoviti uspjeh na tom putu. Primivši poklon Dubrovčana, vrati se u Mletke. Kako došao tako i prošao; te ne nalazimo kašnje, izuzmeš li napadaj dužda Otona g. 1018 na zapadne otoke, tja do XII stoljeća ni traga mletačkoj vlasti u Dalmaciji. Pisac hoće ipak, da su tada Mletčani stalno svoju nogu pružili na Dalmaciju.

Ovdje pisac veli o Krku, da se još danas ondje rabi čisto mletački izgovor. Nema ga više ni u samih Mletcih, a kamo li u Krku, gdje ni traga naglasku, koj se lasno izkoreniti neda. U Krku kao što i po ostalih gradovih dalmatinskih, izuzmeš li naučene ljude, rabi se njeka smješa, koja nema glave ni repa. U stoprv ondje izumrlom ladinskom jeziku, o kom se mnogo ali kojekako pisalo, mi vidimo zadnje tragove staroilirskoga jezika.

¹ U bilježki 29 pisac hoće da izpravi Filiasia, koj se drži gole istine. Filiasi reče pravo kad veli, da je Orseol uhitio kraj *alle sassose spiagge dell' isole di Cherso ed Ossero*, jer Osor leži na hridastom hrtu, gdje se stiču dva otoka; reče pravo kad veli, da su tu nadošli pozdraviti dužda *Slavi* (t. j. Hrvati) i *Itiri*, jer u onih dalmat. gradovih, gdje Rimljani neposadiše svoje naselbine, potraja i nadalje prastaro pleme ilirsko i za rimskoga vladanja, ako i naučilo kašnje rimski jezik. I Filiasi i Romanin sve to znali su dobro; za pisca i samo rodno mjesto je *terra incognita*.

² Pisac, jedino na temelju puke izreke Sagorninove kronike, koja veli, da u to doba *non plus quam Jateranenses cives Veneticorum ducis dicioni obtemperabant*, više put tvrdi, da su Zadran i već tada bili mletački podložnici. *Dicioni obtemperare* neupliće podložnost; najviše tiesno prijateljstvo nekimi medjusobnimi obvezami utvrđeno. U ostalom to kaže duždov tajnik a nitko drugi; dočim ga izprave u laž tjeraju. Imamo dvie listine zadarske iz one dobe (Doc. 21. 25.), u kojih ni traga mlet. gospodstvu u onom gradu.

Sada po Dandulu pripovijeda pisac poduzeće dužda Otona tobož u Dalmaciju, te ga doslovce prevadja. Dandul je pisao o tom 400 godina kašnje, a dobro je poznato, da je često iz svoje glave pisao. Da je Oto g. 1018 pod svoje okrilje spravio zapadne otoke dalmatinske znamo iz dotičnih izprava. Po ovih Cres se tada obvezao davati duždu svake godine 40 kunskih kožica, Caisole 15, Krk 30 lisičjih, a Rab 10 litara svile. Sličnoj listini Zadarskoj u *Codex Trevisanus* nema traga. Ovo su pako više pokloni nego pravi danjak. Ali i Otonov posjet, kad bi i bio ciele Dalmacije, bio bi ostao kao Orseolov bez posljedica; te je puko hvastanje, što ovdje privezuje pisac, naime, da, kad bi mogao prekoračiti postavljene si granice (a kako smo već opazili, jedva da se je gdjegdje predmeta držao), dokazao bi, da su naponi hrvatski za predobiće Dalmacije jalovi ostali uz odpor Mletčana.

Na koncu prilaže bilježku mal ne četiri strane dugu u sitnom pismu, koja najbolje razsvjetljuje nepristranost, kojoj se na početku zavjetovao. Veli: *come mai si possono spacciare per documenti risguardanti la storia degli slavi meridionali le promesse d' un tributo di città italiane, ora ed allora, al doge di Venezia a titolo di protezione contro gli Slavi?* Jugoslavenstvo su izprave ono sve, domaće ili tuđe, koje se bud ma kako jugoslavenstvom bave, bile one pisane bud ma kakvim jezikom. Ovdje pako radi se o gradovih ne italijanskih (na onih otocih nebjaše nikada rimske naselbine; stanovništvo ostalo je ovdje i za Rimljana ono staro predrimsko, ilirsko) nego hrvatskih, kako su bili onda te i sada su Krk, Osor i Rab. A da je onaj poklon obećan bio duždu samo zato, da jih brani od Slavena (Hrvata), to može izmisliti jedino pisac, ali listine ovo nedokazuju. Prije bi se dalo pomisliti za obranu proti neprijatelju dolazeću s mora, njim dobro poznatu.

Pisac kori dalje Kandlera, što je izpravi Caisole dao g. 1008, i što je, izpravljajući Farlata, sam pogrješio. Ono je i za sliepee tiskarska pogriješka m. 1018; glede pako Farlata Kandler se uprav točno izrazio. Kori i Račkoga, što reče o stanovnicih Krka, Cresa i Raba: *et pridie Chroatorum subditi erant*. Ali ga i same ove izprave od g. 1018 tjeraju u laž. U ono malo prezimena (izuzmeš li obična imena, koja mogu svakomu narodu pripadati, naime *Maius, Johannes, Petrus, Damianus* itd.), što dolaze u onih izpravah, a ta su odličnih stanovnika, nalazimo, da su mal ne sva hrvatskoga, rimskoga nikako, korena, na pr. *Belata priur, Mazo pisac, Dabro, Voiato, Berzana, Bocio, Candussus, Odelianus, Viaço, Danulo, Damiro, Godostro, Scamino, Stredrago, Resinico, Vecinto* itd. Buduće pako isti Rački pomenutu izpravu od Caisole za nepravu uzeo, što mu se činilo da spada na mjestance istog imena u mletačkoj močvari, pisac rabi tu priliku, da se nabaci ruglom na Zagreb: *essa* (naime Račkijeva bilježka) *ci darà un' idea del come si tratti la nostra storia a Zagabria*. Tako može suditi samo izrod i nezalica. Historička znanost stoji u Zagrebu na višini kako ma gdje, a to uprav naše izrode i dušmane peče; te i ono malo, što je valjanoga o kvarnerskih otocih pisano bilo, pisalo se u Zagrebu ili od hrvata na onih otocih. O Kubiću,

koj je krupnim neznanjem nasolio, što nije od drugoga izpisao, rekli smo našu već davno (V. Rad XXXVII, 186).

Ovdje pisac, da pobije Kandlera glede onoga, što je pisao o postanku Frankopanske vladavine na Krku, crpi iz one naše radnje i iz naših listina, a ne kaže odkud, jer je to u Zagrebu izdano. U ostalom Kandler neveli, da je Krk predan Frankopanom kao leno za prvi put g. 1260. Poznato je, da su jim Mletčani oduzeli bili Krk, a da su jim ga kašnje povratili, te je Kandler na neki način i pravo pisao.

Pisac htjeo bi sada nastaviti poviest onih otoka do dužda D. Michielia, ali neće dalje, da ne prekorači postavljene si granice, akoprem ovo mu, kako smo vidili, deveta briga. Neće dalje, jer bi izpoviediti morao, da su oni otoci ostali i u naprieda pod vlasti hrvatske krune. Dodaje, da za nastavše doba nema ni poviestničkih izvora ni listina osim jedne kralja Kresimira od 8 srpnja g. 1070, *che non ha nulla di comune colla storia profana, perchè lo stesso re dice: justitiam arbensis ecclesie retinentes*“. Ova izreka ne vriedja ni najmanje mirsku vriednost ove povelje. Kresimir kao *rex Dalmatinorum ac Chroatorum insimul meis cum principibus* ustanovljuje područje biskupije rabske, i imenuje župe, koje su mu na kopnu pripadale (Doc. 87). I da je to bez vriednosti za našu svietsku povjest? Ali bez ove ima još drugih listina iz one dobi, tičući se kvarnerskih otoka. Na primjer: rabska listina od g. 1059 o utemeljenju manastira sv. Petra na Rabu s naslovom: *imperii moderante habenas domino Comneno, Croatiae Dalmatiaeque regnum domino gubernante Petro*, potvrđena 16 svib. 1070 od istog kralja Kresimira (Doc. 56. 80); izprava od g. 1069, kojom isti Kresimir daruje manastiru sv. Krševana u Zadru otok Maun (Doc. 72); izprava od g. 1071, kojom Pag (*kessensis communitas*) daruje manastiru sv. Mihovila na otoku Sansiku blizu Osora manastir sv. Petra de Nembo (*Neumis*) i više drugih otočića ondje (Doc. 89); izprava od g. 1081—1118, kojom občina osorska obdaruje opatiju sv. Petra de Absaro (Doc. 97).

Dočim dakle nječe vriednost izpravi od 8 srp. 1070 a drugih da nema, podaje osobitu važnost izpravam, koje to nikako nezaslužuju, kao na pr. izpravi od g. 1076 (Doc. 101), kojom se priuri i stanovnici Spljeta, Trogira, Zadra i Biograda obvezuju, da neće dovoditi Normane i ma koga drugoga u naše strane. A da tu nema ni traga ikakvom odnošaju medj našimi gradovi i Mletci, dosta to spomenuti, da se medju onimi gradovi nalazi i Biograd stolni grad Hrvatske, i da su na toj izpravi podpisani ninski i biogradski biskup i priur spljetski Valica bez dvojbe Hrvat. — *Seniori nostro* neznači *nostro signore*; puki je to izraz učtivosti. — U što se tiče naslova, opazit se ima, da na čelu izprave veli se: *tempore domini Silvii ducis Venetie atque Dalmatie et Croatiae*; u izpravi samoj: *dux Venetie et Dalmatie*; a na koncu u podpisu duždeva kapelana, koj je ovu izpravu napisao, samo *dux Venetie*. Ovo već dosta kaže, da se ovdje radi o listini podkrpanoj, te da je ono *Dalmatie et Croatiae*, ili samo *Dalmatie* kašnje umetnuto. Izprava od g. 1085, koju jedini Dandolo bilježi, odbacuje i najbolji mletački povjestničar (Romanin). A još je manje vriedna u ovom obziru ona od god. 1097, kojom se Spljećani obvezuju

mlet. duždu V. Mikelu, nazvanu *dux Venetie sive Chroatie* (ono *sive* već dosta kaže), da će mu pružiti u pomoć, ako se odvazi na križarsku vojnu, jednu veću ili dvie manje ladje (*unam sagemam vel duas galleas*, a ne i jedno i drugo, kako pisac veli). Opazit nam je pako, da poslie smrti Kresimira Velikoga Hrvatska radi nastaviših nemira i slabe uprave započe slabiti navlastito za Stjepana II i kašnje, te je Mletčanom moguće bilo pokuse praviti, da se ovamo ugnjezde. Ono pako što kaže pisac, da su hrvatski kraljevi gledali prisvojiti si primorske gradove *approfittando dell' ingerenza, che loro su queste veniva dalla giurisdizione ecclesiastica*, pravo je bezumlje, jer upliva od strane crkve niti je bilo, niti ga moglo biti, niti ga trebalo, jer su oni gradovi već davno njihovi bili; a isto je tako i što veli o Kolomanu. Napokon predbacuje Kandleru, što nepoznaje izpravu od g. 1163, kojom dužd mletački podjeluje Krk braći Bartulu i Guidonu, sinovom pok. Dujna prvog krčkoga kneza, koju i sam pisac jedino poznaje iz naših listina (I. 6.) a neće da kaže; te jih zove Frankopani, akoprem su si ovo prezime nadjeli stoprv početkom XV. stoljeća (V. Književna obznana od S. Ljubića str. 16, tičuća se djela Iv. kr. Kubića „*Notizie naturali e storiche sull' isola di Veglia*“).

Sopra le recenti scoperte nell' Istria e nelle Alpi Giulie. —

Ovo je naslov razprave, koju poče izdavati *Pavao Orsi* u prvom svezku glasovitoga časopisa *Bullettino di paletnologia italiana. Reggio dell' Emilia 1885*, i razvlačio tja do svezka desetoga. Mi smo ju spomenuli u *Viestniku* (1885 str. 94) u koliko nam onda poznata bila; a sada, pošto je već dokončana i po nas pri svrhi sve više zanimiva, još ćemo o njoj nješto malo pridodati.

Ogromna tobož množina predhistoričkih predmeta u Istri izkopanih (u svem 750 grobova), zahtjevala bi po Orsiu, da se ustanovi jedan nov podskup, koj bi se sticao u Este, i koj bi svezao nalazišta sievero-iztočne Italije (Golasecca, Bologna, Este) sa mnogobrojnim groblji, koji se šire po koritih Mure, Drave i Save (naime u Štajerskoj, Koruškoj i Kranjskoj). U ovom Orsi sam sebi donekle protuslovi, pošto malo dalje govori o skupu ilirskomu, komu bi pripadati imala sva nalazišta, koja su se u tih stranah odkrila. Po nas pako sva nalazišta odkrita na sjeveru jadranskoga mora te i na iztoku (Orsiu nepoznata) ne stiču se u Este, nego uprav obratno, pošto narod, komu ona nalazišta pripadaju, sašao je s naše u sjevero-iztočnu stranu Italije, i ondje se naselio.

Orsi, razlažuć najprije o nalazištu u Sv. Luciji blizu Gorice, povjeda, da se je ondje još g. 1850 na obronku nekog brežuljka ležeća uz lievu obalu Idrije izkopalo do 50 žara sa mnogo raznovrstnih predmeta, i da je nješto njih sačuvao neki pop Rutar. Ali Tomo Rutar, župnik u sv. Luciji, napisa god. 1852 i izvještaj o starinah nješto prije našastih u onoj okolici, i posla ga prof. St. Kociančiću u Gorici sa nekoliko predmeta ondje izkopanih na razvid i razzud; Kociančić pako odpravi ne samo Rutarov izvještaj društvu za poviestnicu i starine u Zagrebu, dali napisa sam razpravu o starinah one okolice, te ju k Rutarovomu izvještaju pridoda. Stoprv dvie godine kašnje naime g. 1854 pomenuto društvo priobći obe te radnje u III knjigi svoga Arkiva (str. 259—313). O starinah kod

sv. Lucije piše Rutar ovako: „Na Mostu pri sv. Lucii se najde sled veliko rimskih starin. Kakor stari ljudje pripovedujejo, so dobili v tukajšni okolici denarje mnogotere cene, srebernih in bakrenih, z napisi rimskoga kraljevstva, ljudovlade in cesarstva, vsake sorte posode, železne palice (štange), vile, serpe, ključavnice, svinc., izkopujejo se lonci z krilami pokriti, kamor so per ajdih sožgane kosti, pepel, voglje itd. devali. Najdejo se bolj globoko v zemlji stari zidovi, hrami s razvalinah, stene, tudi opeka z latinskimi čerkami na p. C. L. kar sim sam vidil. V petnajstih letih, od kar sim na Mostu v službi, sim večkrat s svojimi oči naletel na stare reči. To me je permoralo, najdene starine v Gorico na pretres pošiljati, kar sim do sadaj že dvakrat storil. Opisano pismo gospoda učitelja Ivana Milharčiča vas bo uterdilo, da moje pisanje je resnično, in da na Mostu je moralo v starih časih kaj ležati ali kaka vas, ali terg, ali morebiti celo kako mesto“. I prof. Kociančič spominje iste starine sv. Lucije: „Pepel v bronastih loncih se je pred petimi leti na nekem polju v Tminakih gorah blizo svete Lucie na Mostu najdel“; te dodaje: „Ravno tako je pred enim letom pri Dobljarju na Ročino (blizo Soče) nek kmet izkopal na svojem polju štiri lonce, v katerih je bil pepel, dobil je tudi kosti in najdel je oglje ondi blizu“; te kaže dalje, da se je zemljenih i bronzenih lonaca sa pepelom i kosti našlo nad Rocinom pri Dobljarju, nad Karminom, na Dobljarju i td.

Orsi bilježi dalje po M. Muću (*Mittheil. d. Central-Commission 1884 p: CXL.*) predmete, što je g. 1880 Dr. Bizzaro i g. 1884 Dr. C. Marchesetti u sv. Luciji izkopao. Zatim opisuje izkopine iz Verma u Istri, što su od god. 1883 na svetlo iznesene po gori pomenutom Dr. Marchesetti, prof. C. Moser i pokrajinskom odboru istarskom. Napokon po A. Amoroso navadja predmete našaste u humcih zvanih Pizzughi oko Poreča od g. 1883 u naprieda; te dočim mu je radnja Moserova u mnogom slaba i nepodpuna, ona Amorosova, akoprem trpi na istih manah, svake pohvale vriedna, jer mu Amoroso, kako sam spovieda, poslao slika od svojih predmeta u izobilju.

Činilo bi se po naslovu, da je tim stvar gotova; ali Orsi tjera dalje, te pod istim naslovom govori o Ilirih, i o Ilirskom skupu, gradeći se tobož obretnikom ovoga Ilirskoga skupa. Označivši ilirsku obitelj kao sestru grčke i italske, veli, da ona nije bila po moći manje velika od ovih, i da je zahvaćala, prije dolazka u ove strane celto-galske obitelji, zapadnu polovicu balkanskoga poluotoka, od gornje Grčke do srednjega Dunaja i Tauerna. Žali, da se sve, što se je do sada izkopalo u tom prostoru, pripisuje ovoj zadnjoj celto-galskoj obitelji, dočim je mnogo toga ilirskoga izvora. Veli po Helbigu (*Hermes 1876 p. 257*), da su se Iliri sterali i po istočnoj obali Italije pod imenom *Veneta* na sjeveru, te po Picenu do južne italske obale, ovdje zvani *Japigi* (Apuli) i *Messapii*. Uzamši pako u obzir Illire gornje Italije naime Venete, o kojih kaže „*sulla cui nazionatità illirica sembra ormai vi sia poco a discutere*“, tvrdi, da u predhist. nalazištih otkritih ne samo u Mletačkoj, u Julskih Alpah, u Tršćanskom primorju i u Istri, dali i u Koruškoj, u Kranjskoj, u Hrvatskoj, u Štajerskoj i u doljnjoj Austriji prikazuje se jamačno galjski živalj, amo nadmetnut, tamo

pomješan, ali tako jasno izrazen, da se neda pomješati s drugim življem, koj u tih istih nalazištih nadvladjuje. A ovaj drugi mu je živalj ilirski. Zatim savnjiva predmete našaste samo u nekih gori označenih pokrajinah (o hrvatskih mukom muči) s onimi otkritimi u Este, i nalazi, da su u mnogom veoma srodni. Žali što nemože savnjivanje protegnuti i na one pokrajine, gdje su bezdvojbeno Iliri stanovali, te se izpričava tim, što „*in quei paesi le esplorazioni archeologiche mancano completamente*“. Ovo je bezobraznost, koja se danas izpričati neda. Nezna li hrvatskoga jezika, neka ga uči, kao što mi učimo njegov, ili barem neka se dade uputiti od onih, koji nas i u ovoj struci znadu. Tim putem bio bi doznao, da na zemljištu, gdje su Japudi, bezdvojbeno Iliri, stanovali, otkriveno je već bilo toliko predhist. blaga, da se u samom našem muzeju u Zagrebu takovi predmeti već broje na tisuće. Tu ima dosta predmeta i iz Dalmacije, iz Bosne i iz Hercegovine, kao što i u Biogradskom muzeju iz Srbije; a ne malo je toga izdano u našem *Popisu* te u *Viestniku* i u tudjih časopisih. Mi smo pako puno prije od Orsija označili ilirski skup (*V. Viestnik 1884 str. 1*), dapače u taj skup prikupili i sve ono, što se do sada od strukovnjaka nepravilno brojilo pod naslovom *magjarskoga* skupa, o kom ni reče da je rekao.

Die Kupfer-Zeit in Ungarn, von Franz von Pulszky. Budapest 1884. — Ovo je djelo slavno poznatoga ravnatelja magjar. nar. muzeja Fr. Pulszkyja. U njem spisatelj oštroumno dokazuje, da medju kamenitom i bronzenom u Ugarskoj za njeko vrieme obstojala su kao sveža čisto bakrena doba, kada se je naime jedino bakar rabio za sastavljenje orudja i drugih svakojakih predmeta. Spisatelj navadja dosadašnja mnienja o tom pitanju; nabraja razna nalazišta u Ugarskoj, gdje se našlo bakrenih predmeta; te napokon razdjelivši te predmete na razne struke, potanko jih opisuje i u krasno izradjenih tabla pridodaje njihove nacрте. Nepoznajuci žalibože već dosta liepi broj takovih predmeta nalazećih se u našem nar. muzeju, spominje samo jedno takovo otkriće na našoj zemlji, ali i to nedostatno. Na str. 20 piše ovako: *In Varasdin-Teplitz im Comitate Varasdin stiess man im Jahre 1873 auf einem bemerkenswerten Schatz. Es waren dort 45 Kupferärte, von welchen zwei durch die Liebenswürdigkeit des Doctor Kern in's Nationalmuseum kamen, einer gelangte in die Sammlung der anthropologischen Gesellschaft von Paris, und der grösste Theil in's Agramer Museum. Der Fund ist zwar nirgends beschrieben worden, doch haben wir nicht gehört, dass mit diesem Schatze irgend andere Gegenstände gefunden worden waren*“. Mi smo o ovom otkriću obširno obaviestili občinstvo one iste godine u domaćih dnevnicih, te smo u našem djelcu „*Popis predmeta iz predhistoričke dobe u nar. zem. muzeju u Zagrebu*“; Zagreb 1876 na Tab. II. br. 34 donili sliku takove sjekirice, i o njoj pisali: „*Našasta na polju Grahovište kod Bretinske blizu Gaja u Daruvarskom kotaru u zemljenom loncu za oranja. Ima jih u muzeju sasvim sličnih 31, i tri komada slite kovine, a bilo jih do 40. Došle su darom grofa I. Jankovića i g. Reintera iz Samobora, a o tom su se trudili gosp. savietnik Voćintić, ravnatelj Stein i duh. pomoćnik muz. poviereničnik u Gaju P. Pazman.* — Duga je 17¹/₂ cm., šir. na bridu

6¹/₂, a kod školje 4. Škulja je okrugljasta, te promjer njezin 3 cm. Teži 964 gr. U svem ovom medju njimi mala razlika“. U loncu nije bilo ničesa drugoga.

Stazioni umane preistoriche nell' isola di Torcello. — Pod ovim naslovom donosi poznati list „*L'Ateneo Veneto*“, organ istoimenog književnoga društva u Mletcih, za nas dosta važnu viest, da se je u močvari kod s. Adriana u *Torcello* te i malo dalje na livadi kod s. Tome *dei Borgognoni* odkrio veoma bogati poklad predmeta iz kamene dobe. O tom otkriću obavješćuje poblizje rimski časopis *La Capitale*: „Tutti indistintamente gli oggetti scoperti appartengono all' età della pietra, epoca della renna, e ammontano alla cifra di ben 140, senza tener calcolo per ora delle selci, pietre e conchiglie fossili escavate, e che verranno di poi scelte e classificate. Consistono in palchi e pugnali di renne, di cervi e di altri ruminanti, ridotti in modo industrie, in punteruoli per forare le pelli degli animali che servivano ai popoli primitivi per vestirsi, in lasciatoi per spianarne le costure, in manichi, armi, scalpelli, mazzuoli, collane, amuleti ecc., quali semplici quali con tracce di lavoro comune o quali con tracce di lavoro perfino relativamente artistico. Essi servono mirabilmente a comprovarci l' epoca della loro derivazione, e ad attestarci l' esistenza nelle isole dell' estuario veneto di quelle così dette *stazioni umane* dei popoli primitivi. La scoperta attuale, che ricorda una consimile, fatta diversi anni or sono nel Perigord in Francia, è importantissima oltre ogni dire“. Srećni obretnik toga blaga bjaše vit. Nikola *Battaglini* rodom Zadrnin, koj od njeko doba iz Zadra preseli se u Mletke. Battaglini dobro je poznat i kao viest arkeolog i kao veoma zaslužan za ovu znanost podignućem Torcellanskoga muzeja sada već na glasu. On će sam u osobitom djelu svoja znamenita otkrića učenomu svijetu priobćiti, a to želimo da bude čim prije. Ono su bez dvojbe ostanci starih Veneta, ogranak Ilirskoga naroda, te će i doći u prilog i našem predhist. iztraživanju. Čestitamo od srca našem staromu prijatelju i zemljaku.

Bemerkungen über die Classificirung (Se. Durchlaucht Fürst Ernst zu Windisch-Grätz) prähistorischen Funde in Krain (Mittheil. d. Anthrop. Gesellschaft in Wien. Bd. XV. 1885). — Našom razpravom u *Viestniku* (br. 1 od 1 siečnja 1884): *Ugarski ili ugarsko-skandinavski skup u dielbi predhistoričkih predmeta iz bakrene dobe* kanili smo upozoriti paletnologe, da je taj naziv nepravilan, a da mu pravo ide naziv *ilirski skup*, komu bi pripadali predmeti predhistorički, koji se otkrivaju u onih zemljah, gdje su njekoć Iliri pod raznimi imeni (*Veneta, Panona, Japuda, Liburna* itd.) stanovali. Nadalje počeli smo u istom *Viestniku* (br. 1 od 1 siečnja 1885) izdavati razpravu pod naslovom: *Japudija i predhist. otkriće u Prozoru kod Otočca* nakanom, da istaknemo važnost predhist. otkrića u obsegu staro-ilirske države Japudije, koja se sterala od Zermanje i jadranskoga mora mal ne do Timava i Save. Čini se, da naše mnjenje o ilirskom skupu nalazi odziva u znanstvenom svijetu. Orsi u Italiji prima ga oberučke, gradeći se dapače njegovim obretnikom, kako smo gori vidili. Prošlih dana primili smo pako gori označenu razpravicu od prevedrog kneza Ernesta od Windisch-Grätz, na-

šega pravoga člana, slavno poznatoga na polju predhist. znanosti, kojom dokazuje, da u dolnjoj Kranjskoj istodobno su u predhist. doba zajedno živila dva različita naroda (Tauriši i Japudi), od kojih jedan (stariji) je svoje mrtve palio (Japudi), a drugi (mladji) zakapao (Tauriši). Ovaj drugi bijaše bogatiji i moćniji, pošto uz zakopane mrtve nadje Nj. Prejasnost sjaset dragocijenih predmeta, a ovi bi u mnogom naličili onim našastim u Hallstatu; dočim uz spaljene nadje i manje predmeta i sasvim drugoga načina. Grobove oboje ove vrsti odkrio je on skupa i u velikom broju u Vatšu (*Watsch*). U sv. Mihovilu kod Postojne, dosta južno od Vatsa, našao je pako grobove izključivo sa izpaljenimi, a sa predmeti, koji su sasvim srodni s onimi, koje je odkrio u Vatšu uz izpaljene; o kojih napokon veli ovako: „ich bin sehr geneigt, diese Funde dem Volksstamme der Japygen oder Japoden zuzuschreiben, von welchen wir wissen, dass sie gewisse Theile von Croatien, dem Küstenlande und Krain bis an die Save bewohnten und auf der Save Schiffart trieben. Diese Japoden, welche von der nördlich von der Save herrschenden wahrscheinlich germanischen oder keltischen Tauriskern vollkommen verschieden waren, möchte ich aus verschiedenen Gründen am liebsten mit den Venetern vergleichen, von denen ein Theil die benachbarten Gebiete innehatten“.

Mayer Adolf Bernard. Gurina im Obergailthäl (Kärnthén). Ergebnisse der im Auftrage der anthrop. Gesellschaft zu Wien im Jahre 1884 vorgenommenen Ausgrabungen. Dresden 1885. —

U ovom djelu gosp. Meyer, ravnatelj kr. zoologičko-etnograf. muzeja u Draždjanih obširno izvješćuje o svom izkapanju predhist. predmeta u selu *Gurini* ležećem nedaleko od *Ploeken Pass* u Koruskoj. Izkopani predmeti na sedam raznih mjesta iz željezne dobe u mnogom naliče te se spajaju s onimi kasnije dobe našastimi oko *Este* u gornjoj Italiji, i koji se Venetom (Ilirum) pripisuju. Ova sličnost još izrazitije se pokazuje u nekih bronzenih pločicah, ponajviše četverouglastih, s ukrasi na odskok, kakovih se otkrilo na zaselku *Baratela* kod *Este*. Šest od ovih i jedan bronzeni stapić nose i nadpis od pismena, koja se obično nazivlju sjevero-etruska, euganska, a možda bolje venetska. Te nadpise proučio je pako slavno poznati etruskolog C. Pauli iz Lipskoga, i razsvietlio jih u svom djelu *Die Inschriften nordetruskischen Alphabets*, koje je tu nedavno bieli svjet ugledalo. Posljedak pako Paulievih proučavanja jest taj, da su nadpisi našasti u Gurini pisani u *ilirskom jeziku* od nekog plemena ilirskoga, koje je tu stanovalo, vjerojatno od Veneta. G. Meyer priložio je još nekoliko nadpisa sa venetskim pismeni, urezanih na hridinah kod Würmlacha, ondje na blizu, do sada slabo poznatih. Iz ovoga sledi jasno, da je ovaj nov obret Meyerov od neizmjerne važnosti za najstariju povjest naše zemlje. Ne samo, što se tim došlo u trag ilirskom jeziku, nego s onim otkrićem Mayerovim dobit će sve više svetla i naša predhist. iznašašća, koja će bez dvojbe u Gurinih naći svoje oblike. A ovim se pako sve bolje utvrđuje i naše mnjenje već davno izraženo i u ovom listu, da u predhistoričkoj nauci u obće treba uvesti mjesto ugarskoga *ilirski skup*.

Razne viesti.

Arkeologičko otkriće u Sisku. — Od nekoliko vremena radi se neprestano na jaružanje i pročišćenje Kupe u Sisku, navlastito u onom dielu ove rieke, koj leži usried grada, gdje se iztovarivanje liesa obavlja. Poduzetnik te radnje jest dobro poznati ondješnji rodoljub inžinir *Kolusi*. Već u početku toga podhvata arkeologičko društvo „*Siscia*“ preporučí mu, neka nastoji, da arkeologički predmeti, koji bi se u tom radu pojavili, budu istomu društvu uz odštetu za srećne nalaznike izručeni. Kolusi dakako podieli radnikom naloge u tom smislu, ali radnici, krivo upućeni od nekih, koji su naučeni u mutnoj vodi loviti, i kakovih žalibože i u Sisku ne malo ima, radje su za njeko doba našaste predmete skrivali, te izpod ruke jih prodavali uz neznatnu cieniu ponajviše uprav onim, koji su jih krivo upućivali. Dapače nadje se i jedan, koj se tim putem dočepa sjajnoga predmeta, i u Biograd posla. Upućeno o tom arkeologičko društvo „*Siscia*“, postavi pazitelja na licu mjesta, da bdije na te izkopine, sa dnevnicom od 1½ for., ali i to nekoristilo radi nevriednosti toga čovjeka. Toga radi bude urećena izvanredna društvena sjednica, u kojoj nastojanjem poglavito društvenog predsjednika gosp. javnoga bilježnika *Mavra Milčića* i tajnika *Drag. Jagića*, slavno poznatih rodoljuba, bude riešeno, da se podnese predstava *gradskomu poglavarstvu*, neka ono na temelju zakona postavi kraj tomu potajnomu i nedićnomu kriomčarenju. Slavno poglavarstvo, komu na čelu stoji i u ovom pogledu već višeput slavljeni domorodac velm. gosp. *Fr. Lovrić*, namah se prihvati posla, što je bolje mogao, te bez časa časiti, dade preliepiti na svih uglovih grada i po kućah dieliti sliedeći oglas, koj je najbolji dokaz njegove plemenitosti i žarkoga domoljuba :

„Br. 2908. — *Oglas*. Prigodom jaružanja rieke Kupe i kopanja kanala obićeo se nailazi na rimske starine i stvari historične vriednosti i znamenitosti kao: napisi na kamenitih ploćah i ciglih, posudice, novce, igle sapinjaće itd.

U smislu naredbe vis. kr. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu od 25 studenoga 1880 br. 3302 imadu se sve te starine u korist hrvatskoga muzeja predati ovdješnjemu arkeologićkomu društvu „*Siscia*“, te je najstrožije zabranjeno toli prodavanje koli kupovanje istih, jer će se u svakom slučaju proti prodavaocu i kupcu kao prekršitelju gori navedene visoke naredbe bez obzira na osobu i stalež najstrožije postupati, t. j. zaplienom zatećenih još kod njega starina, a osim toga ministerialne naredbe od 30 rujna 1857 zatvorom od 1 do 14 dana ili istomu odgovarajućom novčanom globom. — *Gradsko poglavarstvo*. U Sisku, 17 svibnja 1886. — *Gradski načelnik* : *Fr. Lovrić*, v. r.“.

Upućeni tako ondješnji stanovnici, a navlastito radnici pri jaružanju o svojoj dužnosti glede starinskih predmeta, arkeologićko društvo odpravi iz službe nevriednoga dotadašnjega pazitelja, a mjesto njega postavi tri gradska stražara, da gdje treba paze budno na moguća otkrića; a sve to

urodi sjajnim uspjehom. Pozvan iz Zagreba muzealni ravnatelj, da se o svem uputi, u pomoć priteće, i što bi još trebalo odredi, ovaj uz prvi pogled do sada sakupljenih predmeta, čuvanih u sobi gosp. Milčića, osta upravo začudjen. A da je sve izkopano na kupu ostalo! Predmeti su ponajviše od bakra i bronza. Iztiče se osobito svojom veličinom i liepotom ogromna mjedena žara sa još dvie pomanje, te dvie velike i dvie pomanje tave (žrtveničke posude), zapinjače, jegle, mazaljke, noževi, glava jelena sa rogovi itd. Muzealni ravnatelj dočuvši međjutim, da je nješto izkopanih predmeta prošlo u ruke vriednoga trgovca Josipa Pileka, zem. nar. muzeju već odprije poznata kao veledušna dobrotvora, posieti ga. Već na prvu molbu ravnatelja, da mu pribavljene si stvari pokaže, g. Pilek izjavi, da jih rado odstupa arkeologičkomu društvu „Siscia“, dotično nar. zem. muzeju u Zagrebu. Pilekova sbirka sastoji se od 14 žara i dvie tave iz bakra i bronza. Jedna tava nosi na ručki dvostruki rimski nadpis. Ti su predmeti nješto pritiskom šljunka u riedi, a nješto od makine, koja jih na svietlo izniela, zgnječeni, ali vješta ruka u Sisku pod pažnjom Milčića i Jagića, znati će jim povratiti prvobitni oblik. Ime gosp. Pileka ostati će na vjeke utvrđeno na tih predmetih u hramu narodne prosvjete, a to mu je najplemenitija utjeha i nagrada. — Ravnatelj posjeti još dva druga gradjanina, o kojih je dočuo, da su u posjedu nje kojih predmeta, koji potiču iz istog vriela, ali jih kući nenadje. Uvjereni smo pako, da će i ovi i svi drugi gradjani Sisački, koji što imaju od ondje izkopanih predmeta, rado uz odštetu doprinjeti, da se tako sve ondje našasto, ukupno sačuva u dvorani nar. zem. arkeologičkog muzeja, dopitanoj arkeologičkomu društvu „Siscia“; a čim oti predmeti budu pročišćeni i popravljani, izložit će se ponapose u istom muzeju, i to će se občinstvu do znanja staviti, da tko želi, dodje jim se diviti, pošto su uprav dragocieni i riedki.

Odkriće iz bronzna doba u Topličici kod Zajezde u Zagorju. — Gosp. Blaž Habek, posjednik iz Hrašćine u Zagorju, kopajući kamen za cestovne nasipe na sjevernoj strani veoma štrmenitog briega nazvana *Vini vrt* ili *Pokojec* medju Topličinom i Gatalovcem, naidje na predmete iz bronzene dobe, koji su se skupa s kamenom niz brdo kotrljali. Slavna Zlatarska podžupanija, čim dobi prvi glas o tom odkriću, hvalevriedno svu brigu uloži, da te predmete spasi za nar. arkeol. muzej, te povjeri ovaj posao svomu inžiniru vrlomu gosp. Ferdu Bitzanu, koj ga obavi tako, da ga bolje nije ni mogao. Gosp. Bitzanu podje naime za rukom sabrati malne sve do sada našaste predmete, medju kojimi ima veoma liepih: koplje, krilata otko, otko s uhom, otko bez uha, šest srpova, veli odlomak fibule osobita lika, šiljak bodeža, pilica, narukvica razstavljena, iznutri užliebljena a izvana uresi nakićena, narukvica nerazstavljena okrugljasta, težka i debela, liepo urešena, a druga splosnata, liepo izkifran ogrljaj, te napokon okrugljasta, kubata ploča, rabljena na ukras konja, te se i pribijala usried štita od kože ili pletiva da ga ondje učvrsti, sa promjerom od 12 cm. Jedno slično puce, ondje nadjeno ali pomanje, dodje u ruke ondješnjega trgovca Eduarda Jungwirtha, koj ga veledušno nar. arkeol. muzeju pokloni. U tom poslu jošte su revno podpirali ravnatelja nar. arkeol. muzeja, koj taj brieg pregleda: dobro poznati ljubitelj ovoga za-

voda i rodoljub gosp. vlastelin Zajedski Vladimir pl. Halper i g. podžup. žumar u Zlataru Sugh, koji su mu uz to obećali, kao što i podžupanija i gosp. Bitzan, da će budno paziti na dalje ondješnje radnje, te uz- nastojati, da svi predmeti, koji bi u naprieda na svietlo došli, budu za muzej spaseni.

Neslane šale. — Obzor u svojih političkih poletih nalazi dakako vremena, da lomi koplje i za mjestne stvari, ali u ovom jamačno nije uvijek srećne ruke. U broju 113 t. g., baveći se umjetničko-filologičkim razmatranji, opazuje da Severillin šarkofag, namješćen ostrag uz muzealno-akademičku zgradu, nestoji na pravom mjestu, te iz toga sbija kojekakve šale. Da ga umirimo, za sada reć nam je samo to: da ovakovih spome- nika naći će danas sjaset na trgovih i uz ulicah u Rimu, u Atini, u Carigradu itd.; da se je onaj šarkofag morao iz dvorišta narodnoga doma prenjeti u novi muzej; da leži pred vratih prostorija lapidarskoga muzeja, u kom ima još drugih pomanjih šarkofaga, kao kaži put u taj muzej; i da bi se bio dapače smjestio u te prostorije, da je kroz ona otražna vrata proći mogao. Tako ti je uvijek, kad zgrade neodgovaraju zvanju, komu su posvećene.

Bullettino di archeologia e storia Dalmata. Anno IX. 1886.

N. 3. — 1. Iscrizioni inedite — 2. Promona (Teplju — Klanac). — 3. Starinske izkopine u Biskupiji (pokraj Knina). — 4. Descrizione delle lucerne fittili che si conservano nell' i. r. Museo di Spalato. — 5. Pri- nosak poznavanju starina rimske Liburnije. — 6. Illyricum i Rim. I. Dio. Do konačnoga pokorenja Illyrâ. — 7. O ponudah primorskih seljana, turskih podanika, Mletačkoj skupovladi. — 8. Serie dei Reggitori di Spalato. — **N. 4.** — 1. Iscrizioni inedite. — 2. Descrizione delle lucerne fittili che si conservano nell' i. r. Museo di Spalato. — 3. Prinosak poznavanju starina rimske Liburnije. — 4. Stari predjeli Makarske biskupije. — 5. Il Podgorie. — 6. Serie dei Reggitori di Spalato.

Старинар. Година III. Бр. I. — 1. Српске црквене старине на будим-пештанској изложби (наставак) од М. Валтровића. — 2. Српски натпис у Попову Пољу (у Хербеговини), од Вида Вулетић-Вукасовића. — 3. Средовјечни таљански басорилев са натписом у граду Корчул, од Вида Вулетић-Вукасовића. — 4. Старосрпски натпис у Херцеговини, од Вида Вулетић-Вукасовића. — 5. Римски натпис, из Костолца, од М. Валтровића. — 6. Допис. Из Прибоја, од Душана Сабовљевића. — 7. Разне вести, од Вида Вулетић-Вукасовића и М. В. — Са једном литографисаном та- бланом.

Opazka. — U prošlom broju *Viestnika* str. 62 spomenuli smo, da su predmeti iz bakrenoga doba, otkriveni g. 1882 u Krekinu kod Mostara; u Hercegovini, od O. Augustina Zubca prošli u Beč, valjda na prodaju. Isti velečast. Otac svojim listom od 3 svibnja t. g. opravdava se, što su onda oni predmeti morali u Beč putovati, te da su ondje prodani bili us- prkos njegova prosvjeda.